

Gyermekvédelem *)

A GYERMEKVEDELEM fejlődésének során egészen a mult világháborúig az volt az elv, hogy a védelem szervei — legyenek azok társadalmiak vagy államiak — csupán olyan gyermekekkel foglalkozzanak, akik vagyontalanok s eltartásukra, nevelésükre köteles és képes hozzátartozójuk nincsen. Az idézett törvény szerint történhet gondoskodás még az olyan gyermekről is, akit nevelésének elhanyagolása vagy környezetének káros hatása az erkölcsi romlás veszélyének tesz ki, vagy aki ezen okokból, illetve rossz hajlamai következtében már züllésnek indult. Anyagi, vagy erkölcsi okból elhagyott gyermekekről van tehát szó. A gyermekvédelem fejlődésének legutolsó (kb. 40 esztendő) szakaszán ezzel szemben az a gondolat vonul végig, hogy a közületnek nemcsak az ilyen gyermekekkel kell törődnie, de bizonyos irányító befolyást kell gyakorolnia általában a felnövő generációra. Annak a felismerése, hogy a csecsemők halálozása természetellenesen magas, a csecsemővédelem s az irányított csecsemőgondozás intézményének s munkamódszerének kialakulására vezetett, annak meglátása pedig, hogy a csecsemők védelmét tulajdonképpen már a születés előtt kell megindítani, a várandós anyák gondozására és védelmére. Hazánkban az Országos Stefánia Szövetség, majd az azt leváltó zöldkeresztes egészségvédelmi szervek ily irányú tevékenysége ma már közismert s mindenkitől nagyrabecsült. A csecsemőkoron túl a kisgyermek védelme még ugyanezen szervek feladata. Innen kerül át a növekvő gyermek az iskolaorvos, majd a leventeintézmény orvosának kezébe. Falvakban természetesen, ahol iskolaorvos alkalmazása nem lenne gazdaságos, az ő munkáját is a Zöldkereszt végzi. Hibátlan a lánc: az állam gondoskodása, irányító, védő befolyása végigkíséri az embert születésétől fejlődésének minden szakaszán, sőt már a születés előtt is egyengeti az útját. Ez a gondoskodás részben szoros értelemben vett egészségügyi: időnkénti orvosi ellenőrzés, a szülők kioktatása, propaganda tevékenység; másrészt, különösen a jól bevált védőnői kar segítségével gyakorolt szociális gondoskodás, amely a rászorultság szerint lehet anyagi, erkölcsvédelmi vagy jog-

* Részlet az 1943 szept. 22-én tartott rektori szélfoglaló előadásból.

nagyobb centrumokból indult ki, a legperifériásabb, a legelhagyottabb területek maradtak még ki belőle, éppen azok, amelyeknek pedig elsősorban lenne szükségük erre a támogatásra.

A minőségi szempontból felmerülő kifogások részletezésébe ehelyütt nem mehetek bele. Csak általánosságban jegyzem meg, hogy mi szakemberek attól tartunk, hogy a gyermekvédelem különleges kivánalmai nem érvényesülnek az általános egészségvédelmi szolgálat keretében kellőképpen. Ez érthető is, ha meggondoljuk, hogy a különlegesen csak csecsemővédelemmel foglalkozó Stefánia Szövetség munkája olvadt bele 1941-ben az általános egészségvédelem rendszerébe s így a csecsemő- és gyermekvédelem szervezeti-ileg csupán egy lett a sok ágazat között, holott a valóságban a tényleges munkának ma is 70—80%-át teszi ki. Ezért nem alaptalan a szakemberek azon kívánsága, hogy az általános egészségvédelmi munka keretében is biztosíttassék mindazon személyi és tárgyi feltétel, amely nélkül szakszerű s így a mainál eredményesebb munka nem végezhető.

Nem vitatható, hogy a szociális gyermekvédelem, még ha mint nálunk, már teljesen állami kézben van is, nem nélkülözheti a társadalom támogatását. A jóakarát a társadalom részéről megvan. Csorna kimutatása szerint csak Budapesten 85 különböző egyesület, intézet, szövetség, társulat, szervezet működik a gyermek- és ifjúságvédelem irányában! A baj a szervezetlenségben, a rendszertelenségben van, aminek következtében a munkakörök nincsenek összehangolva, az erők szétforgácsolódnak, sőt nem egyszer keresztezik egymást.

Köztudomású, hogy az orvostudomány fejlődésének legújabb szakaszát az a felismerés jellemzi, hogy könnyebb, egyszerűbb s gazdaságosabb az embert egészségesen tartani, mint a már beteget meggyógyítani. A praeventió ma minden kultúrországbán igen előtérbe került. Ez nagyon helyes, feltéve, ha miatta a curatio, a gyógyítás lehetőségei nem szenvednek. Nem szabad elfelejtenünk, hogy a betegségek ebből a szempontból nem egyformák. Sokat biztosan meg lehet előzni, számosat jelenleg még alig s vannak olyanok, amelyekkel szemben nem tudjuk, hogy az orvostudomány valaha is meg fogja-e találni a védelem fegyverét. A legjobb eredményt a praeventív orvostudomány kétségtelenül a fertőző betegségek körül érte el. De kérдем, meg tudjuk-e előzni ez idő szerint a nálunk oly szörnyen pusztító két betegséget: nyáron a vérhast, télen a csecsemők hurutos betegségeit? Nem állunk-e tehetetlenül a gyermekbénulással szemben, gátat tudunk-e vetni az egész országot végigseprő influenzajárványnak? Abból, hogy mint említettem, csecsemőhalandóságunk a kezdeti örvendetes csökkenés után most már évek óta olyan szinten állt meg, amely még messze felette van az ú. n. elérhető minimumnak, kétségtelenül következik, hogy a gyógyítás terén is még nagyon sok a kívánni való. *S ez így lesz addig, amíg nem javítunk a csecsemők és gyermekek kórházi ellátásának mai áldatlan helyzetén.* Csak két adatot mondok. Magyarország 161 százágynál nagyobb közkórháza közül csupán 56 bír

csecsemő-, illetve gyermekosztálya. S 31 u. n. „nagy-kórház“ (300 ágyasnál nagyobb) közül is csak 16!

Hogy ez mit jelent, azt Egyetemünk körletében láthatjuk a legjobban. Ha Szegedről elindulunk, észak felé Kecskemétig, nyugatra Bajáig mehetünk, míg csecsemők, gyermekek ápolására alkalmas kórházi osztályt találunk, nem is beszélve arról, hogy dél felé egészen a határig ilyesminek nyoma sincsen. 110 km-t kell utaztatni a beteget, amíg a déli végekről hozzánk jut, pedig útközben (Ujvidéken, Zomborban, Zentán, Szabadkán) jóhírű s nagyforgalmú, de sajnos gyermekosztályt még mindig nélkülöző kórházakat érint. Ahol pedig van ilyen, befogadóképessége kevés kivétellel elégtelen, felszerelése nem korszerű s ami a legnagyobb baj s amit különben az ország legtöbb kórházában hiányolunk: *még mindig nem érvényesül az a gyermekgyógyászati szempontból eleminek nevezhető követelmény, hogy a gyermek-, de különösen a csecsemőbetegek csak különlegesen képzett nővéri karral ápolhatók igazán eredményesen.*

Felsoroltam a hibákat, a fogyatékoságokat, amelyek gyermekvédelmünk teljes erkifejtésének még útjában állanak, de mindjárt hozzátésem, — s ez szolgáljon megnyugvásunkra —, hogy e hiányosságok közegészségügyünk irányítóit ugyancsak foglalkoztatják s nem rajtuk, hanem a jelenlegi rendkívüli körülményeken múlik, ha orvoslásuk késik. Nézzük röviden a javítás módjait.

1. A szociális- és egészségügyi gyermekvédelemben — mint láttuk — hiányolnunk kellett a szakszerűséget, a gyógyítás terén pedig keveseltük a gyógyítóintézeteket. Ugyanakkor azt is láttuk, hogy a gyermekmenhelyek adottságai nincsenek kellőképpen kihasználva. A menhelyek felszerelésük, vezetőik szakértelme révén szinte kínálkoznak arra, hogy eddigi elszigeteltségükből kilépve, a földrajzi helyzetüknek megfelelő körlet gyermekvédelmi központjává, szaktanácsadójává s ellenőrzőjévé fejlődjenek. Egyben kórházi jogot kapva, aránylag kis befektetéssel alkalmassá volnának tehetőek arra is, hogy a helyenként már égetően hiányzó gyermekosztályokat legalább részben pótolják. Ez nem ment fel természetesen az alól, hogy a kórházfejlesztési tervben már szereplő csecsemő- és gyermekosztályok is mielőbb megvalósuljanak.

2. Feltétlenül rendezendő az ápolószemélyzet kérdése. Ha azt akarjuk, hogy gyermekosztályaink kifogástalanul működjenek, szabályként kell elfogadnunk, hogy *elegendő számú szakképzett ápolóval kell őket ellátnunk.*

3. Ideje lenne a gyermekvédelmi vonalon megvalósítani a különböző jótékonyági egyesületek egységesítésének régóta vajudó tervét oly módon, hogy a sok apró, egymás útjait keresztező s az erők szétforgácsolódásához vezető egyesületből néhány erős, tervszerűen és hatékonyan dolgozó testület alakíttassék.

A gyermekvédelem modern rendszere kétségtelenül bizonyos fokú belenyulást jelent a családi életbe. Vigyáznunk kell azonban, hogy tul ne lőjjünk a célon. A keresztény etika alapján álló állam gondosan ügyel legkisebb, de legfontosabb társadalmi egységének, a családnak épségére, s arra törekszik, hogy a gyermek számára le-

hetőleg a család kötelékében adassék meg mindazon feltétel, amely testi- és szellemi fejlődéséhez szükséges. Helyesen hivatkozik *Johan Béla XIII.* Leó pápa *Rerum novarum* kezdetű enciklikájának idevágó kitételére: „Azt akarni“ — mondja a pápai körlevél — „hogy az államhatalom a családi szentélybe is belehatoljon, nagy és végzetes tévedés. Midőn a szociálisták a szülők gondviselését mellőzve az állam gondoskodását sürgetik, a természeti jog ellen vétének s a családi szervezetet megbontják.“ Megnyugvással látjuk, hogy közegészségügyi és szociális vezetőink gyermekvédelmünket a fentiek szellemében, tehát lehetőleg mindig a család védelmén keresztül akarják továbbépíteni. Csupán az Országos Nemzeti Családvédelmi Alap áldásos működésére utalok, amelynek eredményeképpen évente sok ezer család menekül meg az összeomlás veszélyétől s ezzel gyermekeinek elvesztésétől.

KRAMÁR JENŐ

Magyar falu a megszállás alatt

A GAZDAGSÁG és a jólét földjének hírében álló Bácskában mindig a magyarok voltak a legszegényebbek és ha elfogadjuk azt a tételt, hogy akié a föld, azé az ország, akkor ezt a területet a török hódoltság kezdete óta csak kis részben mondhatjuk a magunkénak. Mindig sajátos helyzetet teremtett itt a földbirtokok nemzetiségi megoszlása, de azt a fájó tény, hogy a bácskai magyarság a telekkönyvekben nincs számarányának megfelelő súllyal képviselve, sohasem éreztük nyomasztóbbnak, mint a 23 éves megszállás alatt, amikor szegénységünk fokozott mértékben nyomta rá bélyegét népi életünkre, mert a magyarság hivatalos támogatás hiányában csak saját erőire támaszkodhatott. Akkor éreztük át teljes jelentőségében annak a tételnek igazságát is, hogy gazdaságilag erősebb kisebbség kevésbé függ a hatalom jóakaratótól, mint az a nép, amelynek lépten nyomon szüksége van arra, hogy az élet fenntartásához nélkülözhetetlen eszközök előteremtésében a hóna alá nyuljanak.

A kisebbségi sors legjellemzőbb sajátossága a kisebbségi nép magáraulaltsága olyan államban, ahol éles határvonalat húznak a többségi nép és a nemzetiségek között. S ebben a helyzetben a magyar falu találta fel magát elsőnek. Rövid előadás keretében nincs módomban minden részletre kitérő alapossággal rajzolni meg a kisebbségi falu életét s azért csak nagy vonalakban írhatom le, milyennek láttam a magyar falut a megszállás alatt.

A falut épügetlenül találta a váratlanul bekövetkezett idegen uralom, mint az egész magyarságot. A falu őseréje azonban a földbepapaszkodva másképen fogadta a történelmi vihart, mint az ideges, kapkodó, egyensúlyát veszített város. A falu lakosságának zömét — a Bácskában általában 80—85 százalékát a földműves nép alkotja, amelyet nem lehetett elmozdítani állásából, foglalkozásá-